

გრემის-პროცენტი საბანკო პრემიის ხელშეკრულებებში

ასოც. პროფ. გიორგი რუსიაშვილი

I. შესავალი

მოცემული სტატია შეეხება თბილისის საქალაქო სასამართლოს ერთ-ერთ უახლეს გადაწყვეტილებას, რომლის მთავარ პრობლემასაც საბანკო კრედიტის წინსწრებით დაფარვის შემთხვევაში ე. წ. „გრემის-პროცენტის“ გადახდევინება წარმოადგენდა. საქმის ფაქტობრივი გარემოებები შეჯამებული ფორმით შემდეგნაირად შეიძლება გადმოიცეს:

2017 წელს მსესხებელსა და მოსარჩელე ბანკს შორის გაფორმდა გენერალური საკრედიტო ხაზისა და მის თანადროულად კონკრეტული საკრედიტო ხელშეკრულება 61 000 ლარზე. სესხის საპროცენტო განაკვეთად შეთანხმებული იყო წლიური 16%. ამასთან, მსესხებელმა ისარგებლა ე. წ. „გრემის-პერიოდით“ (საშელავათო პერიოდით), რომლის საფუძველზეც ის პირველი 2 წელი არ იხდიდა სესხზე ყოველთვიურ გადასახადს, მათ შორის პროცენტს, რის საპირწონედაც შემდეგი 13 წლის (156 თვის) განმავლობაში მსესხებელი, ჩვეულებრივ თვიურ პროცენტთან ერთად, ასევე „გრემის-პროცენტსაც“ იხდიდა 126 ლარის ოდენობით. 2020 წელს საშელავათო პერიოდის ამოწურვასთან ერთად მსესხებელმა განაცხადა სესხის წინსწრებით დაფარვასთან დაკავშირებით, რასაც დაეთანხმა ბანკი, თუმცა მხარეები ვერ შეთანხმდნენ იმ თანხის ოდენობაზე, რომელიც მსესხებელს წინსწრებით უნდა გადაეხადა, რათა გათავისუფლებულიყო საკრედიტო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ვალდებულებებისაგან. მსესხებელი მიიჩნევდა, რომ წინსწრებით დაფარვის დროს მას არ უნდა გადაეხადა გრემის-პროცენტი და ის ამ პროცენტის დაფარვის ვალდებულებისაგან გათავისუფლ-

და, ისევე, როგორც ყველა იმ პროცენტისაგან, რომლის დარიცხვაც იწყებოდა 2020 წლიდან – წინსწრებით გადახდის დროს აღარ ხდება შემდგომი პროცენტების დარიცხვა და მსესხებელი მათი გადახდის ვალდებულებისაგან თავისუფლდება. ამიტომაც, მან მოახდინა მხოლოდ ძირითანხისა და საკომისიოების დეპონირება, გრემის-პროცენტის გარეშე.

ამის საპირისპიროდ, ბანკის პოზიცია იყო შემდეგი: გრემის-პროცენტი წარმოადგენდა სწორედ პირველი ორი წლის განმავლობაში კრედიტით სარგებლობის საზღაურს, ანუ, საზღაურს უკვე განვლილი პერიოდისათვის და, შესაბამისად, განეკუთვნებოდა წინსწრებად დასაფარ თანხას.

ბანკი უთითებდა ასევე 2018 წელს მსესხებლისათვის სმს-ით გაგზავნილ მითითებაზე, დანართ № 13-ზე, რომელიც განთავსებული იყო შემდეგ ბმულზე <http://goli.ge/ge/aboutsolo/news/solonews?n=518&c=4>. მისი ერთ-ერთი პირობის თანახმად, წინსწრებით დაფარვის შემთხვევაში ერთიანად იყო გადასახდელი ასევე გრემის-პროცენტიც. თუმცა მსესხებელი ამ პირობას და მთლიანად დანართს აპროტესტებდა და არ მიიჩნევდა ხელშეკრულების ნაწილად, რადგან ის საერთოდ არ არსებობდა ხელშეკრულების დადების მომენტში და მისი შემუშავება მოხდა მოგვიანებით.

პირველი ინსტანციის სასამართლომ თავისი გადაწყვეტილებით უკუაგდო მოსარჩელე ბანკის სარჩელი და სრულად გაიზიარა მოპასუხე მსესხებლის ზემოთ მოყვანილი არგუმენტაცია. თუმცა გადაწყვეტილების ტექსტში მთელი რიგი წინააღმდეგობრივი მსჯელობა იყო დაფიქსირებული: მაგალითად: გადაწყვეტილების უდა-

ვოდ დადგენილ ფაქტობრივ გარემოებებში, 3.1.5. პუნქტში, სასამართლომ დაადგინა, რომ პერიოდის დარიცხული პროცენტი გადანაწილდა დარჩენილ 156 თვეზე, მაგრამ, ამის საპირობად, ამავე გადანაწილებების სადავო გარემოებებში, 3.2.3 პუნქტში, მიიჩნია, რომ მოპასუხეს, კრედიტის წინსწრებით დაფარვისას, არ ჰქონდა საშეღავათო პერიოდით სარგებლობა

სათვის საპროცენტო სარგებლის გადახდის ვალდებულება და ფაქტობრივად მიუთითა, რომ საშეღავათო პერიოდის პროცენტი ჯერ კიდევ არ იყო დარიცხული და საბოლოო გადანაწილებასაც ეს მსჯელობა დაუდო საფუძვლად.

ქვემოთ მოყვანილია ის პირობები, რომლებიც გადამწყვეტია მოცემული საქმისათვის:

საკრედიტო ხელშეკრულება № ---	4.8. ათვისებულ კრედიტის თანხაზე დასარიცხი საპროცენტო სარგებელი: 16%. 4.15. ათვისებულ კრედიტის თანხაზე დარიცხული საპროცენტო სარგებლის გადახდის პერიოდულობა: ყოველი თვის 25 რიცხვი.
გენერალური საკრედიტო ხაზის შესახებ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები	3.1.4.2. კლიენტის მიერ ბანკის მიმართ წარდგენილი ზეპირი ან წერილობითი განცხადების საფუძველზე მხარეთა შეთანხმებით კრედიტის თანხა და საპროცენტო სარგებელი შეიძლება წინსწრებით დაიფაროს გრაფიკით გათვალისწინებულ ვადებზე ადრეც. 9. ხელშეკრულების მოქმედება და შეწყვეტა 9.5.2.2. ხელშეკრულების ან/და მასთან დაკავშირებული სხვა ხელშეკრულებ(ებ)ის შეუწყვეტლად, ან ხელშეკრულების ან/და მასთან დაკავშირებული სხვა ხელშეკრულებ(ებ)ის შეწყვეტის შესახებ მიღებული გადანაწილების საფუძველზე მოსთხოვოს კლიენტს ფინანსური ვალდებულებების ვადამდე შესრულება.... 9.6. ხელშეკრულების ან/და მასთან დაკავშირებული სხვა ხელშეკრულებ(ებ)ის სრულად ან ნაწილობრივ შეწყვეტა არ ათავისუფლებს კლიენტს ხელშეკრულებით ან/და მასთან დაკავშირებული სხვა ხელშეკრულებ(ებ)ით ნაკისრი ან/და კანონმდებლობით დადგენილი ვალდებულებების სრულად და ჯეროვნად შესრულებისაგან 10. ცვლილებები და დამატებები

					10.2. მიუხედავად გენერალური საკრედიტო ხაზის ხელშეკრულების დანართი N1-ის 10.1. პუნქტით გათვალისწინებული შეზღუდვისა, ბანკი უფლებამოსილია ნებისმიერ დროს საკუთარი შეხედულებისამებრ, კლიენტის დამატებითი თანხმობისა თუ აქცეპტის გარეშე, ცალმხრივად: 10.3.1. თუ ასეთი გადაწყვეტილება აუარესებს კლიენტის მდგომარეობას, მაშინ ასეთი გადაწყვეტილების მიღების შესახებ ბანკი ცვლილების ძალაში შესვლის თარიღამდე არანაკლებ 15 (თხუთმეტი) კალენდარული დღით ადრე ატყობინებს კლიენტს გენერალური საკრედიტო ხაზის ხელშეკრულების დანართი N1-ის მე-6 მუხლით დადგენილი წესით. კლიენტი უფლებამოსილია შეტყობინების მიღებიდან 7 (შვიდი) კალენდარული დღის ვადაში წერილობითი სახით უარი განაცხადოს ამგვარ ცვლილებაზე,			
ხელშეკრულების მნიშვნელოვანი პირობები					– საპროცენტო ხარჯები/შენატანები, ყოველთვიური (ძირითადი თანხა + პროცენტები) = 1075.38 ლარი			
დანართი №1 - კრედიტის დაფარვის გრაფიკი								
№	თარიღი	ტრანში	საწყისი ნაშთი	გადახდა	პროცენტი	გრეის პროცენტი	ძირი	სიცოცხლის დაზღვევის მართვის საკომისიო
0	18/12/2017	61,000.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
1	27/01/2020	0.00	61,000.00	1,444.60	828.93	126.67	0.00	489.00
2	25/02/2020	0.00	61,000.00	1,075.38	775.45	126.67	154.84	18.42
3	25/03/2020	0.00	60,845.16	1,075.38	773.48	126.67	156.86	18.37
4	27/04/2020	0.00	60,688.30	1,075.38	877.90	126.67	49.96	20.85
....								
დანართი №13					2.12. იმ შემთხვევაში, თუ კლიენტი სარგებლობს საშელავათო პერიოდით საპროცენტო სარგებლის გადახდისთვის, აღნიშნული საშელავათო პერიოდის განმავლობაში კრედიტის თანხაზე დარიცხული საპროცენტო სარგებელი გადანაწილდება კრედიტის დარჩენილ ვადაზე და კლიენტის მიერ გადაიხდება გრაფიკის შესაბა-			

	მისად, სხვა გადასახდელებთან ერთად. ამასთან, კლიენტის მიერ კრედიტის ვადამდე სრულად ან ნაწილობრივ დაფარვის შემთხვევაში/დროს, იგი ვალდებულია სრულად დაფაროს, მათ შორის საშელავათო პერიოდის განმავლობაში კრედიტის თანხაზე დარიცხული გადაუხდელო საპროცენტო სარგებელიც.
--	---

II. დარიცხვის და გადახდევინების პერიოდებს შორის მიჯნის გავლეზა

მოცემული საქმის მთვარ პრობლემას წარმოადგენდა ხელშეკრულების განმარტება, რა დროსაც სასამართლომ დაუშვა უხეში შეცდომები და უგულებელყო განმარტების ელემენტარული წესები და პრინციპები, რის გამოც მივიდა სრულებით გაუმართლებელ შედეგამდე. საბანკო კრედიტი, როგორც სესხის ხელშეკრულების ნაირსახეობა, ორმხრივი გარიგება, ანუ, ხელშეკრულებაა და მისი მდგენელია მხარეთა მიღებასავალდებულო ნება – ოფერტი და აქცეპტი –, რომლებიც განიმარტება ობიექტური მიმღების თვალსაწიერიდან¹. ეს ნიშნავს იმას, რომ უმნიშვნელოა, მხარეთა მიერ ნაგულისხმევი ცალმხრივი შინაარსი, გადამწყვეტია, თუ როგორ აღიქმებოდა ის მიმღების ობიექტივიზირებული ჰორიზონტიდან.

ამ ჭრილში მთავარი შეცდომა, რომელიც სასამართლომ მოცემული ხელშეკრულების განმარტებისას და, ზოგადად, საქმის გადანყვეტისას დაუშვა, არის ის, რომ მან ერთმანეთისაგან არ განასხვავა სესხის პროცენტების დარიცხვისა და გადახდის პერიოდები. მან გადანყვეტების სამოტივაციო ნაწილი თითქმის მთლიანად დაუთმო დანართ № 13-ზე მსჯელობას, რომელიც იყო სრულებით მეორეხარისხოვანი და არ ახდენდა საქმის გადანყვეტაზე არსებით გავლენას.

რა თქმა უნდა, პირველი ორი წელი მსესხებელი არ იხდიდა პროცენტებს, თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ სესხზე პროცენტები უკვე დარიცხუ-

ლი არ იყო – ეს პროცენტები დარიცხული იყო, უბრალოდ მათი გადახდის დაწყება იყო გადადებული 2020 წლისათვის. ამ განსხვავების გაკეთების გარეშე, სასამართლო მივიდა სრულებით აბსურდულ შედეგამდე: თუ ხელშეკრულებაში განერილი 16% სესხზე პირველი ორი წელი არ ირიცხებოდა, მაშინ გაუგებარია, თუ რა უნდა გადაეხადა მსესხებელს 2020 წლიდან მოყოლებული 156 თვის განმავლობაში თვიური 126 ლარის სახით, ანუ, რა იყო ამ გადახდის საფუძველი (იხ. დეტალური მსჯელობა ქვემოთ).

სესხის თანხაზე პროცენტების დარიცხვის პერიოდი გულისხმობს იმ დროს, რომლის განმავლობაშიც იხდის მსესხებელი გადაცემული თანხისათვის სასყიდელს, ხოლო გადახდის პერიოდი – მონაკვეთს, როდესაც უკვე უშუალოდ უნდა მოხდეს ამ სასყიდლის დაფარვა. გამომდინარე იქიდან, რომ საბანკო კრედიტი ყოველთვის სასყიდლიანია, მასზე პროცენტის დარიცხვა ხდება მუდმივად, თუმცა საპროცენტო განაკვეთი შეიძლება ვარიირებდეს. ჩვეულებრივ, დარიცხვის პერიოდი თანხმდება წლიურად, ხოლო გადახდის პერიოდი განაწილებულია თითოეულ თვეზე ან დღეზე.

მარტივად რომ აღვწეროთ, პროცენტიანი სესხის კონსტრუქცია შემდეგია: სესხის თანხა წარმოადგენს სარგებლობაში გადაცემულ საგანს, ხოლო პროცენტი მისით სარგებლობის სასყიდელს. გამომდინარე იქიდან, რომ ფულით (ან სესხად გადაცემული სხვა გვაროვნული ნივთით) სარგებლობა აუცილებლობის ძალით გულისხმობს და წინაპირობად მიითვლის მასზე მსესხებლის საკუთრების მოპოვებას, განათხო-

¹ BGH NJW 2006, 286; BGH NJW 2005, 3636 f.; BGHZ 36, 33; BeckOK BGB/Wendtland, 62. Ed. 1.5.2022, BGB § 133 Rn. 27-30.

ვრებული ნივთისაგან განსხვავებით, ეს ფული/გვაროვნული ნივთი გადადის მსესხებლის საკუთრებაში და მან უნდა დააბრუნოს იმავე გვარისა და რაოდენობის ნივთები და უნდა გადაიხადოს ამაში პროცენტი, როგორც სარგებლობის საზღაური. პროცენტის დარიცხვის პერიოდი არის ის პერიოდი, რომლისთვისაც მსესხებელი იხდის საზღაურს. თუ რომელიმე პერიოდისათვის ამ საზღაურს არ იხდის – პროცენტი არ ერიცხება, ეს ნიშნავს, რომ დროის ამ მონაკვეთში სესხი ყოფილა უსასყიდლო, რომელიც ველარ იქნება საბანკო კრედიტი და რისი გაცემის უფლებაც კომერციულ ბანკს არ აქვს (იხ. ქვემოთ).

სესხის ხელშეკრულებაში ცალსახად არის მითითებული, რომ მთლიანი პერიოდი იყო სასყიდლიანი – საბანკო კრედიტის შემთხვევაში ვერც იქნებოდა სხვაგვარად – და სასყიდელი შეადგენდა წლიურ 16 %-ს. ხელშეკრულებაში არ არის საუბარი, რომ სესხი ორი წელი უსასყიდლო იყო და მხოლოდ შემდეგ გადაიზრდებოდა პროცენტიან სესხში, არამედ ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად არის მითითებული, რომ საზღაური შეადგენდა თითოეულ წელზე 16 %-ს. ანუ პროცენტის დარიცხვა ხდებოდა თავიდანვე და უგამონაკლისოდ, თითოეულ წელზე თანაბრად, ისე, როგორც ეს სავალდებულოა ნებისმიერი სხვა საბანკო კრედიტის შემთხვევაში.

ის, რომ, გრაფიკის მიხედვით, მსესხებელი პირველი 2 წლის პროცენტებს იხდიდა არა დაუყოვნებლივ, არამედ მოგვიანებით და განწილვადებულად მყარი საპროცენტო თანხის სახით (თვიური 126 ლარი), ეს დარიცხვის პერიოდთან არანაირ კავშირში არ არის. ეს არის გადახდის პერიოდი. მხარეებმა, მაგალითად, შეიძლება შეათანხმონ, რომ პროცენტების გადახდა მოხდება ერთიანად, სესხის ხელშეკრულების დასასრულს, თუმცა ეს არის მხოლოდ გადახდის მოდელიტეტი და არანაირი კავშირი არ აქვს დარიცხვასთან, რადგან დარიცხვა ხდება სესხის აღების მომენტიდან (წლიურად/კვარტლურად/თვიურად და ა. შ.). მაგალითად, თუ სესხი არის ათ-

წლიანი, გადახდა უნდა მოხდეს ათი წლის ბოლოს და ურთიერთობა შეწყდება ხუთი წლის შემდეგ, რა თქმა უნდა, მსესხებელმა უნდა გადაიხადოს ხუთი წლის განმავლობაში სესხით სარგებლობის პროცენტები და ვერ მიუთითებს იმაზე, რომ მისი გადახდის ვალდებულება მხოლოდ ათი წლის შემდეგ უნდა წარმოშობილიყო და რადგან ხელშეკრულება დროზე ადრე შეწყდა, ამიტომ მას საერთოდ არაფერი არ აქვს გადასახდელი. ეს მაგალითი შეგვიძლია უფრო გავამართივოთ და ქირავნობის სიტუაციას მოვარგოთ, რომელიც ამ ნაწილში იმეორებს სესხის სტრუქტურას.² თუ ქირავნობის მხარეები შეათანხმებენ თვიურ, კვარტლურ ან წლიურ ქირას, იმ პირობით, რომ გადახდა უნდა მოხდეს ქირავნობის ხუთწლიანი ვადის დასრულების შემდეგ ერთიანად და ქირავნობა შეწყდება ოთხი წლის თავზე, დამქირავებელმა, რა თქმა უნდა, უნდა გადაიხადოს ამ ოთხი წლის ქირა და ეს ვალდებულება ვადამოსულია დაუყოვნებლივ, ხელშეკრულების შეწყვეტასთან ერთად. ქირავნობის ურთიერთობის ნაადრევად დასრულებასთან ერთად სარგებლობის განვლილი პერიოდის ქირის დაუყოვნებლივი ვადამოსულობა, ექსპლიციტური შეთანხმების გარეშე, ითვლება კონკლუდენტურად შეთანხმებულად და გამომდინარეობს ხელშეკრულების სასყიდლიანი ბუნებიდან.

ამგვარად, მოცემული სესხის შემთხვევაში გრეის-პროცენტი ზუსტად ამ დარიცხული პროცენტის გადადების პირობას აღნიშნავს და მისი ნებისმიერი სხვაგვარი განმარტება წინააღმდეგობაში მოდის იმასთან, რაც პირდაპირ არის გაწერილი ხელშეკრულებაში³ და რაც აქ სასამართლომ, სამწუხაროდ, სრულებით არასწორად განმარტა.

III. გრეის-პროცენტი – პირველი ორი წლის პროცენტის გადახდის გადადება

ის ფაქტი, რომ მოცემულ ხელშეკრულებაში გრეის-პროცენტი – ის პირობა, რომელიც მის

² Derleder, in: Derleder/Knops/Bamberger, Handbuch zum deutschen und europäischen Bankrecht, 2. Aufl., Heidelberg 2009, § 10 Rn. 1 (331).

³ რაც, რა თქმა უნდა, დაუშვებელია, იხ. BGH NJW 2009, 1482; MüKoBGB/Busch, 9. Aufl. 2021, BGB § 157 Rn. 55 და იქ მითითებული ლიტერატურა.

ქვეშ მოიაზრებოდა – იყო მხოლოდ პირველი ორი წლისათვის დარიცხული პროცენტების გადახდის დაწყების გადადება 2020 წლისათვის, პირველ რიგში, თავად ხელშეკრულებაშია ექსპლიციტურად დაფიქსირებული:

საკრედიტო ხელშეკრულება გაყოფილია ორ ნაწილად. პირველ ნაწილში ჩამოყალიბებულია მხარეთა შესრულებების შინაარსი, ხოლო მეორე ნაწილში (დანართი № 1) – „დაფარვის გრაფიკი“. ამ პირველი ნაწილიდან მოცემულ კონტექსტში მნიშვნელოვანია შემდეგი ორი პირობა: 1. 4.8 პუნქტში ათვისებული კრედიტის (61 000 ლარი) თანხაზე დასარიცხ საპროცენტო სარგებელში მითითებულია ყოველწლიური 16 % ერთიანად, 15-ვე წლისათვის გამონაკლისის გარეშე. 2. 4.15 პუნქტში კი ამ დარიცხული 16%-იანი სარგებლის გადახდის პერიოდულობად დაწესებულია ყოველი თვის 25 რიცხვი, ხოლო 2020 წლიდან გადასახდელ თვიურ თანხად განსაზღვრულია 1075 ლარი. ამ რიცხვებისა და სახელშეკრულებო პირობების ერთმანეთთან „მორიგება“ შეიძლება მხოლოდ იმგვარად, რომ 2020 წლიდან 2032 წლამდე (156 თვე) გადასახდელი ეს თანხა (1075 ლარი), იყო უშუალოდ ამ 156 თვეში დარიცხულ და გადასახდელ 16%-ს დამატებული პირველ ორ წელს დარიცხული 16%. ამგვარი გაგების გარეშე, ხელშეკრულების ეს პირობები ურთიერთწინააღმდეგობრივი და საერთოდ აზრს მოკლებულია, რადგან 1075 ლარი, გაწერილი 156 თვეზე, არის ძირითადი თანხის (61 000 ლარის) არა 16%, არამედ 23% – ანუ თუ მსესხებელს პირველ ორ წელზე საერთოდ არ ერიცხებოდა პროცენტები, მაშინ დანარჩენ 13 წელზე უნდა დარიცხვოდა 23%, რათა ამ პროცენტის თანხას შეედგინა 1075 ლარი. ეს განმარტება არ გამომდინარეობს ხელშეკრულებიდან, რადგან იქ სრულებით საპირისპირო რამ წერია და მსესხებელს ვერ ექნებოდა რაიმე განსხვავებულის მოლოდინი. შედეგად, პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ განვითარებული მსჯელობა მოკლებულია ყოველგვარ საფუძველს, რაც ქვემოთ დეტალურად იქნება დასაბუთებული.

IV. სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული განმარტება – ურთიერთგამომრიცხავი სახელშეკრულებო პირობები, ენობრივი წინააღმდეგობა, კანონსწინააღმდეგობა

ხელშეკრულების პირობების განმარტების აპრიორული წესია, რომ განმარტების ორი შესაძლებლობიდან ყოველთვის პრიორიტეტულია და არჩეულ უნდა იქნეს ის, რომელიც იძლევა ხელშეკრულების ყველა პირობის „მორიგების“ საშუალებას⁴ – ანუ, თუ განმარტების ერთი ხერხი ძალაში ტოვებს და ლოგიკურად აკავშირებს ხელშეკრულების ყველა პირობას, ის უფრო ლეგიტიმურია, ვიდრე ხერხი, რომელიც ერთი პირობის ელიმინაციის (არგათვალისწინების) ხარჯზე ტოვებს ძალაში მეორე პირობას და მხოლოდ ამით ახერხებს მისთვის რაიმე ლოგიკური, მხარეთა ჰიპოთეტური ნების შესატყვისი შინაარსის მონახვას.

ამის გათვალისწინებით, ხელშეკრულებაში დაფიქსირებული ორი პირობა – 1. წლიური 16% და 2. 2020 წლიდან, ყოველთვიურ პროცენტთან ერთად, გრეის-პროცენტის სახით, მყარი თანხის, 126,67 ლარის გადახდა 156 თვის განმავლობაში – შეიძლება გაგებულ იქნეს მხოლოდ იმგვარად, რომ ეს გრეისი არის პირველი ორი წლის ყოველთვიური პროცენტები და მხოლოდ ამ შემთხვევაში შეიძლება დარჩეს ის ძალაში, ჰქონდეს რაიმე ლოგიკური შინაარსი, ისევე, როგორც ამ მეორე პირობას. კერძოდ, ამ გრეის-პროცენტის ოდენობა – 126 ლარი – ტოლფასია სესხად აღებული თანხის (61 000) ორი წლის 16%-ის განაყოფისა ორი წლის შემდეგ დაწყებულ გადახდის პერიოდზე (156 თვე). მხოლოდ ამ სუფთა კალკულაციიდანაც ცალსახაა, რომ ეს გრეის-პროცენტი არის პირველი ორი წლის განმავლობაში დარიცხული პროცენტების გადანაწილება, მყარი საპროცენტო დანარიცხის სახით, გადახდის დარჩენილ პერიოდზე (ორი წლის გამოკლებით გადახდის პერიოდად რჩება 156 თვე) – $61\,000 : 100 \times 16 \times 2 : 156 = 126$. ამ განმარტებით ზემოთ მოყვანილი ორივე სახელშეკრულებო პირობა ლოგიკურად და აბსოლუ-

⁴ MüKoBGB/Busche, 9. Aufl. 2021, BGB § 157 Rn. 6; BGH LM (D) Nr. 27; BGH DB 1990, 1159.

ტურად თანმიმდევრულად ავსებს ერთმანეთს. მის გარეშე კი გვრჩება მოცემულობა, რომ მხარეებს სრული აბსურდი შეუთანხმებიათ: კერძოდ, ამ განმარტების გარეშე, მსესხებლის მიერ გადასახდელი თანხა ვერ იქნება წლიური 16%, არამედ უნდა იყოს 23%, ეს კი ხელშეკრულებაში საერთოდ არ არის ნახსენები.

სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული განმარტება არასწორია, რადგან ის ერთმანეთთან ვერ ათანხმებს ხელშეკრულების სხვადასხვა პირობას, სრულებით სცდება მხარეთა მიერ გამოყენებული ცნებების სემანტიკურ მნიშვნელობას და აბოლოებს მას კანონსაწინააღმდეგო სამართლებრივ შინაარსში, რისი გაკეთების უფლებაც სასამართლოს ასევე არ აქვს.

1. შინაარსობრივი წინააღმდეგობა სასამართლოს შემოთავაზებულ განმარტებაში

მოსამართლეს არ აქვს უფლება გვერდზე გადადოს ლოგიკური, მწყობრი და თვითკმარი ვარიანტი მხარეთა მიერ შეთანხმებული განმარტებისა და მათ აბსურდის შეთანხმება „დააბრალოს“. თუმცა, როგორც უკვე ნაწილობრივ აღინიშნა, პირველი ინსტანციის სასამართლო სწორედ ამ მიმართულებით წავიდა, მაგრამ, ამავდროულად, წინააღმდეგობაში მოვიდა საკუთარ თავთანაც, როდესაც დაუშვა „გრეის-პერიოდი-სა“ და 16%-იანი ნიხრის არსებობა და, ამასთან, მიიჩნია, რომ 2020 წლამდე მსესხებელს არაფერი არ ჰქონდა გადასახდელი (პროცენტი არ ერიცხებოდა).⁵

ამ შემთხვევაში გაუგებარი რჩება, რატომ არის გადახდის გრაფიკში ერთმანეთისაგან გამიჯნული ჩვეულებრივი პროცენტი და გრეის-პროცენტი და სრულებით აბსურდული ჩანს, როგორც პირველი, ისე მეორე პირობა. ეს პირობები, ამ განმარტების გარეშე, არა მხოლოდ ამორიცხავენ ერთმანეთს, არამედ ცალ-ცალკეც ყოველგვარ აზრს მოკლებულია – არ ხდება 16%-ის გადახდა და გაუგებარია რა საფუძველს ემყარება 126 ლარის გადახდა ე. წ. გრეის-პროცენტის სახით – იქნება სურათი, რომ მხარეებ-

მა რაღაც აბსურდი შეათანხმეს, რომლის არც ერთი ნაწილი მეორეს არ ემთხვევა. თუ გრეისი არ არის უკვე პირველ ორ წელს, ანუ 2018 წლიდან, დარიცხული პროცენტების გადანაწილება 2020-2032 წლებზე (გრაფიკში მითითებული 156 თვე), მაშინ უბრალოდ არითმეტიკულად არ ემთხვევა ერთმანეთს არაფერი, რადგან, როგორც ვახსენეთ, ამ 13 წელიწადზე გადანაწილებული თვიური 1075 ლარი არის სესხად აღებული თანხის არა 16% არამედ 23%. ამიტომაც, მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლო თავად ადგენს „გრეის“ ანუ „საშელავათო“ (რაც ტერმინოლოგიურად სწორია) პერიოდის არსებობას, სრულებით უგულვებელყოფს იმ შინაარსს, რასაც ეს საშელავათო პერიოდი მოიაზრებს – 16%-იანი ნიხრის თავიდანვე უწყვეტად დარიცხვას და პირველი ორი წლის გადახდის გადანაწილებას შემდგომ პერიოდზე.

სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული განმარტება, სულ მცირე, მის მიერ დადგენილ წინამძღვრებთან რომ ყოფილიყო თანხმობაში, მას უნდა ეთქვა, რომ სესხი პირველი ორი წლის განმავლობაში იყო საერთოდ უპროცენტო, ხოლო შემდეგი 156 თვის განმავლობაში ხდებოდა 23%-იანი, რაც მას არ გაუკეთებია და მივიდა წინააღმდეგობრივ დასკვნამდე, რომლის გაზიარება მხოლოდ ამ ერთი მიზეზის გამოც კი სრულებით შეუძლებელია.

სასამართლომ ასევე ვერ ახსნა, რა ლოგიკა იდგა გრეის-პროცენტის ცალკე გამოყოფის უკან, რადგან, თუ ის ისეთივე ჩვეულებრივი, 2020 წლის შემდეგ დარიცხული პროცენტია (და არა უკვე დარიცხული და მხოლოდ გადადებული პროცენტი), ზუსტად ისეთივე, როგორც სხვა დანარჩენი პროცენტები, რატომ არ მიუერთა ბანკმა ისინი ერთმანეთს და რატომ გამოყო ის ცალკე?

ამგვარად, ამ ორი პირობის ზემოხსენებული მწყობრი და ურთიერთშემავსებელი განმარტების გარეშე, საერთოდ არანაირი გრეის-პერიოდი არ არსებობს, იმიტომ, რომ ეს გრეის-პერიოდი გამომდინარეობს სწორედ იმ განმარტებიდან, რომ დარიცხული 16%-ის გადახდევინება

⁵ გადაწყვეტილების ეს წინააღმდეგობრივი ხასიათი განსაკუთრებით ნათლად ჩანს მისი 3.1.5 და 3.2.3

პუნქტების ურთიერთშეუსაბამობიდან (იხ. შესავალი ნაწილი).

არ ხდებოდა პირველი 2 წლის განმავლობაში და განაწილებული იყო შემდეგ 156 თვეზე. სწორედ ეს პირველი 2 წელი იყო საშელავათო, ანუ გრეის-პერიოდი. თუ ამ 16%-ის დარიცხვა საერთოდ არ მომხდარა პირველი ორი წლის განმავლობაში, მაშინ არაფერი არ არის გადასადები და საშელავათო, არამედ თავად სესხია ასეთი: პირველი 2 წელი უფასო და შემდეგ კი 23%-იანი. გარდა იმისა, რომ ამგვარ გაგებას მხარეთა შეთანხმებასთან უკვე აღარაფერი აქვს საერთო და ეს უბრალოდ კანონსაწინააღმდეგოა (იხ. ქვევით), ამასთან, არაფერი აქვს საერთო ასევე გრეისის, როგორც შელავათის, ცნების ენობრივ გაგებასთან.

თუმცა სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული განმარტების ფარგლებში კანონსაწინააღმდეგოა თავად ამ 126 ლარის გადახდევინებაც 2020 წლიდან მოყოლებული, შესაბამისი ექსპლიციტური საფუძვლის გარეშე. თითოეულ ამ მომენტზე ქვემოთ დეტალურად გვექნება საუბარი.

2. „გრეისის“ ენობრივი მნიშვნელობა და პირობის სიტყვასიტყვითი განმარტება

გრეისის/შელავათის ზოგად სემანტიკური თუ ტექნიკურ-სამართლებრივი მნიშვნელობა აუცილებლად გულისხმობს ვალდებულების არსებობას, რომლისაგან გათავისუფლებაც ან რომლის შემსუბუქებაც ხდება, მაგრამ, თუ მსესხებელს საერთოდ არ ეკისრებოდა პირველი ორი წლის განმავლობაში გადახდა, მაშინ ეს ვალდებულება საერთოდ არ წარმოშობილა და ბანკს მისთვის შელავათი კი არ გაუწევია, არამედ უბრალოდ „უჩუქებია“ ეს პერიოდი და ეს სხვა ტერმინით უნდა ყოფილიყო არტიკულირებული.

ამიტომაც, ამ შეთანხმების სიტყვასიტყვითი გაგებიდან ერთადერთი რამ გამომდინარეობს – პროცენტების გადახდა გადადებულია და არა „ნაპატიები“. ანუ, „აიღე ეხლა და გადაიხადე შემდეგ“ ნიშნავს, რომ მსესხებელმა შემდეგ რეალურად მაინც უნდა გადაიხადოს, ანუ, მისი ვალდებულების მხოლოდ შემსუბუქებაა სახეზე

და არა „ჩუქება“. წინააღმდეგ შემთხვევაში პირობას ერქმეოდა: „... გადაიხადე ნახევარი“, „უფასო ორი წელი“ და ა. შ. ანუ, პირობის სიტყვასიტყვითი განმარტებიდან არ გამომდინარეობს, რომ მსესხებელი არ იხდის საერთოდ. პირიქით, ეს *Grace Period*, რომელსაც გერმანულ იურიდიულ ლექსიკონში *Schonfrist* შეესატყვისება, ზუსტად საშელავათო პერიოდს ნიშნავს და ამას („საშელავათო პერიოდს“) თავად სასამართლოც ახსენებს. შელავათი კი ვერც ერთი დასაშვები თუ დაუშვებელი ენობრივი ხერხით ვერ იქნება გაგებული, როგორც პროცენტების საერთოდ არგადახდა, არამედ მხოლოდ გადადება.

3. კანონსაწინააღმდეგობა სასამართლოს განმარტებაში

თუმცა სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული განმარტება არა მხოლოდ მხარეთა მიერ გამოყენებული ცნებების სემანტიკური ველიდან გადის, არამედ მხოლოდ იმიტომ არის დაუშვებელი და არალეგიტიმური, რომ მის შედეგად მიღებული სახელშეკრულებო კონსტრუქცია უბრალოდ კანონსაწინააღმდეგოა. განმარტების ორი ალტერნატივიდან, როდესაც პირველი მხარეთა ნებას კანონის მოთხოვნებთან სრულ შესაბამისობაში წარმოაჩენს, ხოლო მეორეს კი ეს ნება პირდაპირ წინააღმდეგობაში მოჰყავს სასამართლოს მოთხოვნებთან, მოსამართლე ვალდებულია აირჩიოს პირველი და არ აქვს უფლება ხელყოს მხარეთა ნების თავისუფლება იმგვარად, რომ მათ კანონსაწინააღმდეგო გარიგების დადება დასდოს ბრალად.⁶ კერძოდ, თუ მხარეთა მიერ რეალურად ნასურვებ შედეგს თანაბრად შეესატყვისება ორი სამართლებრივი კონსტრუქცია, რომელთაგან ერთ-ერთი მართლზომიერია, ხოლო მეორე – არა, სასამართლომ განმარტებისას, რა თქმა უნდა, ფაქტობრივი ნება უნდა „ჩასვას“ ამ მართლზომიერ კონსტრუქციაში, რათა შეუნარჩუნოს მას ნამდვილობა.⁷ ეს არის განმარტების ამოსავალი პრინციპი და მისი უკიდურესი გამოხატულებაა კონვერსია სკის 60-ე მუხლის მიხედვით, რომელიც უკვე არის

⁶ MüKoBGB/Busche, 9. Aufl. 2021, BGB § 157 Rn. 1; Busche, Privatautonomie und Kontrahierungszwang, 1999, 46 ff.; BGHZ 71, 77; BGHZ 20, 110.

⁷ MüKoBGB/Busche, 9. Aufl. 2021, BGB § 157 Rn. 1.

არა განმარტება, არამედ სამოსამართლო კორექცია მხარეთა ნებისა – როდესაც ხდება მხარეთა მიერ შერჩეული სამართლებრივი კონსტრუქციის ტრანსფორმაცია სხვა კონსტრუქციად, რომელიც ასევე შეესატყვისება მათ ნებას და, მათ მიერ შერჩეულისაგან განსხვავებით, სამართლებრივად ნამდვილია. ამგვარად, სასამართლომ ნებისმიერ შემთხვევაში უნდა აირჩიოს კანონის მოთხოვნებთან შესაბამისი განმარტება (სამართლებრივი კონსტრუქცია) – თუ ის, რა თქმა უნდა, პირდაპირ არ ეწინააღმდეგება მხარეთა ფაქტობრივ ნებას – რათა ამით მხარეთა ამ ნებას განხორციელების (სამართლებრივი ნამდვილობის) შესაძლებლობა მიანიჭოს.⁸ ეს გამომდინარეობს მხარეთა ნების ავტონომიის პრიმატიდან, რომელიც, პირველ რიგში, ეხება ფაქტობრივი შედეგის გამოწვევის შესაძლებლობას, რომლის მხოლოდ გაფორმებაა სამართლებრივი კონსტრუქციები.⁹

ამიტომაც, ყველა ზემოთ ხსენებული არგუმენტი გვერდზე რომ გადავდოთ, რომელთა მიხედვითაც, აქ მხოლოდ უკვე დარიცხული პროცენტის გადახდის გადადება იყო შეთანხმებული და არა უფასო სესხი პირველი ორი წლის განმავლობაში, ეს უკანასკნელი დაშვება და ამგვარი განმარტება მხოლოდ იმიტომ ვერ იქნება ლეგიტიმური, რომ ის ყოველგვარი აუცილებლობის გარეშე მხარეებს კანონსაწინააღმდეგო გარიგების დადებას სდებს ბრალად და ხელყოფს ამით მათი ნების თავისუფლებას.

კერძოდ, სასამართლოს მიერ დაშვებული ორწლიანი უფასო სესხი და ამის შემდეგ გაურკვეველი საფუძვლით პროცენტად დარიცხული 126 ლარი, კანონსაწინააღმდეგოა შემდეგი გარემოებების გამო:

ა) კანონსაწინააღმდეგოობა კრედიტის უსასყიდლოდანიდან გამომდინარე

მოპასუხის პოზიცია, რომელიც მერე სასამართლომაც გაიზიარა და თავისი კვაზი-განმარტება მონახა, ეწინააღმდეგება საბანკო კრედიტის სასყიდლიანობის პრინციპს. საბანკო კრედიტი უნდა იყოს სასყიდლიანი¹⁰. ეს არის აუცილებელი საკანონმდებლო მოთხოვნა სკ-ის 867-ე მუხლის მიხედვით, ხოლო სხვა ტიპის სესხს (არასაბანკო კრედიტს) ბანკი მომხმარებელზე საერთოდ ვერ გასცემს, რადგან ამას პირდაპირ გამორიცხავს კანონი¹¹ და ბანკის წესდება.

ის ფაქტი, რომ ბანკი ვერ გასცემს „უფასო“ სესხს, არის არა მხოლოდ საკანონმდებლო მოთხოვნა, მასთან დაკავშირებული კერძო- და საჯაროსამართლებრივი სანქციებით, არამედ ასევე ხელშეკრულების განმარტების წესი – მსესხებელს, რომელიც ბანკიდან იღებს კრედიტს ვერ ექნება მოლოდინი, რომ ბანკი მისცემს მას უსასყიდლო კრედიტს და ამგვარად შეიძლება განიმარტოს ხელშეკრულება მის სასარგებლოდ (ეს არ შეესატყვისება ობიექტური მიმღების თვალსაწიერს). თუმცა სასამართლომ აქ

⁸ MüKoBGB/Busche, 9. Aufl. 2021, BGB § 157 Rn. 1; Busche, Privatautonomie und Kontrahierungszwang, 1999, 46 ff.

⁹ BGHZ 71, 77; BGHZ 20, 110.

¹⁰ სკ-ის 867-ე მუხლის გარდა, ეს გაწერილია ასევე კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ კანონის 1 თ) მუხლში; იხ. ასევე 2008 წლის სამომხმარებლო კრედიტთან დაკავშირებული ევროკავშირის დირექტივის 3 გ) მუხლი; ზამბახიძე, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი (რედ. ჭანტურია), მუხ. 867 ველი 16, gccc.tsu.ge (28.07.2022); უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 4 დეკემბრის გადაწყვეტილება № ას-914-864-2015; უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 19 თებერვლის გადაწყვეტილება №2/12964-20; Bülow, Kreditvertrag und Verbraucherkreditrecht im BGB, in: Schulze/Schulte-Nölke, Die Schuldrechtsreform vor dem Hintergrund des Gemeinschaftsrechts, Tübingen 2001,

157; Bülow, in: Bülow/Artz, Verbraucherkreditrecht, 10. Aufl., 2019, BGB § 491 Rn. 97, 97a; Roth, in: Langenbucher/Bliesener/Spindler, Bankrechts-Kommentar, 3. Aufl., 2020, BGB § 491 Rn. 9-12; BeckOK BGB/Möller, 62. Ed. 1.5.2022, BGB § 491 Rn. 72-76; MüKoBGB/Schünbrand/Weber, 8. Aufl., 2019, § 491 BGB, Rn. 37-40.

¹¹ კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ კანონის 20 1 ე¹ და 20 III მუხლები. მართალია, ეროვნული ბანკის თანხმობით კომერციულ ბანკმა გამონაკლისის სახით შეიძლება გასცეს უპროცენტო სესხი, თუმცა ზემოთ ხსენებული დირექტივის ქრილში საერთოდ პრობლემურია, შეიძლება თუ არა ეს გამონაკლისი შეეხოს სამომხმარებლო სესხს. ნებისმიერ შემთხვევაში აქ ეს თანხმობა არ არსებობდა და სასამართლოს მიერ მიცემული განმარტებით სესხი კანონსაწინააღმდეგო იქნებოდა.

ზუსტად ეს არასწორი გზა აირჩია; მისი განმარტებით:

მსესხებელს პირველი ორი წელი საერთოდ არ ეკისრებოდა პროცენტი, თუმცა მოგვიანებით ეკისრებოდა 16% და ეს ერთობლიობაში, მთლიან პერიოდზე რომ გაიყოს, დაახლოებით წლიურ 14%-ს აღწევს და ეს საკმარისია სასყიდლიანობისათვის. ანუ, რეალურად დაბალი სასყიდელი იყო შეთანხმებული, მაგრამ გარკვეული სასყიდელი მაინც არსებობდა.

ეს განმარტება არასწორია, იმიტომ, რომ პროცენტიანი სესხი არ არის ნასყიდობა ან რაიმე სხვა ხელშეკრულება, ერთჯერადი შესრულების ვალდებულებით – ის იყოფა ერთმანეთისაგან გამიჯვნად მონაკვეთებად და ამ მონაკვეთებში შესასრულებელ ასევე გამიჯვნად ვალდებულებებად. კერძოდ, მაგალითად, თუ ნასყიდობისას, საგნის რეალური ღირებულების ნახევარია შეთანხმებული სასყიდლის სახით, ეს მაინც სასყიდელია – დაბალი სასყიდელი, მაგრამ მაინც სასყიდელი და ჯერ კიდევ ნასყიდობა გვაქვს სახეზე და არა ჩუქება. სესხის შემთხვევაში ეს ასე არ არის. პროცენტიანი სესხი, ნასყიდობისაგან განსხვავებით, არის გრძელვადიანი ურთიერთობა, თავიდან და თავიდან წარმოშობადი ვალდებულებებით (*regelmäßig wiederkehrende Leistungen*¹²). ანუ, პროცენტის გადახდის ვალდებულება არის არა ერთიანი პროცენტის გადახდის ვალდებულების დანაწევრება, არამედ ის ყოველი შესაბამისი პერიოდის (თვის ან დღის) დასაწყისში თავიდან წარმოიშობა და თუ არ წარმოიშობა ე. ი. საერთოდ არც არსებობს და ამ დროის განმავლობაში სახეზე გვექონია უპროცენტო ანუ უსასყიდლო სესხი, რისი გაცემის უფლება ბანკს არ აქვს. ანუ, ის ფაქტი, რომ შემდეგ პერიოდში სასყიდლიანი ხდებოდა სესხი, ვერ აქცევს წინა პერიოდსაც სასყიდლიანად, იმიტომ, რომ ყოველთვიური პროცენტის გადახდა თავიდან წარმოშობადი დამოუკიდებელი ვალდებულებებია და არა ერთიანი ვალდებულების დროში „განელება“. შეუძლებელია ამ სასყიდლიანი და უსასყიდლო პერი-

ოდების ერთმანეთთან მიერთება და, ამგვარად, საბოლოოდ მაინც (დაბალ)სასყიდლიანი სესხის მიღება, რაც შესაძლებელი იქნებოდა, მაგალითად, ნასყიდობის შემთხვევაში. ამგვარად, სასამართლოს განმარტებით, სესხი პირველი ორი წელი იყო „უფასო“, რაც დაუშვებელია საბანკო კრედიტის შემთხვევაში და სხვაგვარი კრედიტის გაცემის უფლება კი ბანკს არ აქვს (სკ-ის 867-ე მუხლი).

გარდა ზემოთ ხსენებული დანაწესებისა, ეს დაუშვებელია საკონკურენციოსამართლებრივი ამკრძალავი რეგულაციებითაც¹³ – დაუშვებელია, რომ კომერციულმა ბანკმა დაიწყოს უფასო სესხების „დარიგება“. თუ, მაგალითად, ერთ-ერთი მსხვილი ქართული ბანკი გადაწყვეტს, თუნდაც მხოლოდ ერთი წლის განმავლობაში გასცეს უფასო სესხები, წლის ბოლოს არც ერთი მომცრო ქართული ბანკი აღარ იარსებებს.

ბ) კანონსაწინააღმდეგობა პროცენტის გადახდევინების ექსპლიციტური საფუძვლის არარსებობის გამო

გარდა ზემოთქმულისა, სასამართლოს მიერ შემოთავაზებული განმარტება, თუნდაც იმიტომ არის არალეგიტიმური, რომ მის ფარგლებში კანონსაწინააღმდეგოა ასევე 2020 წლიდან მოყოლებული თვიური 126 ლარის დარიცხვა, რადგან მას აკლია ექსპლიციტური სახელშეკრულებო საფუძველი.

სკ-ის 868-ე მუხლის მიხედვით, ბანკს არ აქვს უფლება საფუძვლის ექსპლიციტური მითითების გარეშე დააკისროს მსესხებელს რაიმე პროცენტი. სახელშეკრულებო პროცენტად კი მოცემულ შემთხვევაში შეთანხმებული 16% ველარ იქნება ამ თვიური 126 ლარის დარიცხვის საფუძველი, თუ მისი დარიცხვა 2020 წლიდან იწყება – როგორც აღინიშნა, თუ დარიცხვის პერიოდი არის 156 თვე, ანუ 13 წელი 2020 წლიდან მოყოლებული და არა 15 წელი 2018 წლიდან, მაშინ წლიური საპროცენტო განაკვეთი ყოფილა 23%, ეს პროცენტი კი ხელშეკრულებაში არსად არის

¹² BeckOK BGB/Martens, 62. Ed. 1.5.2022, EGBGB Art. 240 § 1 Rn. 16-18.

¹³ კონკურენციის შესახებ კანონის 6 II გ) და სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციის 10bis (3) 1

მუხლები; Späth, in: Götting/Nordemann, UWG-Kommentar, 3. Aufl., 2016, § 4 UWG Rn. 4.43, 4.44.

ნახსენები და, შესაბამისად, თვითურად გადასახდელ 126 ლარს აკლია დარიცხვის საფუძველი, რისი დაშვებითაც სასამართლომ კიდევ ერთი კანონსაწინააღმდეგო გარემოება „მოუნახა“ ამ შეთანხმებას.

გ) გარიგებისათვის კანონსაწინააღმდეგო შინაარსის „მონახვის“ დაუშვებლობა

ამგვარად, ბანკს არ აქვს უფლება გასცეს უპროცენტო სესხი და შესაბამისი, ერთმნიშვნელოვნად ჩამოყალიბებული საფუძვლის გარეშე დააკისროს მსესხებელს პროცენტები, თუმცა მოცემულ შემთხვევაში ბანკს ეს არც გაუკეთებია, რადგან, როგორც არაერთხელ აღინიშნა, პროცენტების დარიცხვა ხდებოდა უწყვეტად, ხოლო მისი გადახდევინება უნდა დაწყებულიყო 2020 წლიდან და ეს უფრო ცხადად და მარტივად ვერც იქნებოდა ხელშეკრულებაში დაფიქსირებული. თუმცა, სასამართლომ იმის მაგივრად, რომ აერჩია ლოგიკური და მარტივი განმარტება, სადაც ყოველ სახელშეკრულებო პირობას ექნებოდა თავისი ადგილი მთლიანი კონსტრუქციის ფარგლებში და ჰარმონიულად შეავსებდნენ ერთმანეთს, აირჩია „განმარტება“, რომლის მიხედვითაც, მხარეებს კანონსაწინააღმდეგო სესხის შეთანხმება დააბრალა. მხოლოდ ეს ფაქტი ცალკე აღებული არის მხარეთა ნების თავისუფლების ხელყოფა – მხარეთა მიერ შეთანხმებულ დასაშვებ და მართლზომიერ გარიგებას ერთმევა ის ავთენტური მნიშვნელობა, რომელიც მასში მხარეებმა ჩადეს და ენიჭება ის სამართლებრივი შინაარსი, რომელსაც ამ ნებასთან უკვე არაფერი აქვს საერთო. ეს წარმოადგენს მხარეთა ნების დაუშვებელ სამოსამართლო კორექციას, რაც რეალურად სრულებით სცდება განმარტების ფარგლებს, მოკლებულია შესაბამის ნორმატიულ საფუძველს და, ამგვარად, სრულებით დაუშვებელია.

მოცემულ შემთხვევაში ბანკსა და მსესხებელს სურდათ 61 000 ლარის სესხის შეთანხმება, რომლის პროცენტებსაც მსესხებელი არ გადაიხდიდა 2 წლის განმავლობაში და შემდეგ დაფარავდა 13 წლის მანძილზე თვიური 1075 ლარის შენატანით. ამ მიზნის მისაღწევად მონახეს აბსოლუტურად მართლზომიერი და მარტივი

სამართლებრივი ფორმა, კერძოდ, 15 წელზე განერილი 16%-იანი სესხი, იმ დათქმით, რომ პირველ ორ წელზე დარიცხული პროცენტების გადახდევინება მოხდებოდა მოგვიანებით და გადანაწილდებოდა შემდგომ 13 წელიწადზე. სასამართლომ ეს სამართლებრივი ფორმა ჩაანაცვლა პირველ ორ წელს საერთოდ უფასო, ხოლო მოგვიანებით 23%-იანი სესხით, რაც სრულებით სცდება მხარეთა ნების განმარტების ფარგლებს და პირდაპირ კანონსაწინააღმდეგოა, ზემოხსენებულის გარდა, ასევე იმიტომაც, რომ ეს 23% სესხის ხელშეკრულებაში არსადაა ნახსენები და ამით ეწინააღმდეგება სკ-ის 868-ე მუხლის მოთხოვნებს. სასამართლოს არ აქვს უფლება, მხარეთა მიერ რეალურად ნასურვები და დაფიქსირებული ფაქტობრივი ნება გახვიოს კანონსაწინააღმდეგო სამართლებრივ გარსაცმელში. ეს არის მხარეთ კერძო ავტონომიის ხელყოფა.

ამგვარად, ზემოთ მოყვანილი პუნქტები რომ შევაჯამოთ, სასამართლოს ჰქონდა არჩევანი, აერჩია, ენობრივი და შინაარსობრივი თვალსაზრისით, ხელშეკრულების სტრუქტურულიდან გამომდინარე, ლოგიკურად მწყობრი და თვითკმარი განმარტება, რომლის მიხედვითაც, ხელშეკრულება შეესაბამებოდა კანონის მოთხოვნებს ან „განმარტება“, რომელიც პირდაპირ უგულებელყოფს ხელშეკრულებებში გამოყენებული ცნებების მნიშვნელობას, რომლის მიხედვითაც, სახელშეკრულებო პირობები ერთმანეთს ეწინააღმდეგება და თავად ხელშეკრულება კი კანონსაწინააღმდეგო ხასიათს იძენს. სასამართლომ გაუგებარი მიზეზების გამო სწორედ ეს მეორე განმარტება აირჩია, რომელიც უკვე განმარტებადაც ვეღარ ჩაითვლება და უფრო სასამართლოს მიერ შეთხზული ხელშეკრულების მხარეთათვის თავს მოხვევის მცდელობაა, რისი უფლებაც, მოსამართლეს, რა თქმა უნდა, არ აქვს.

V. გრეის-პროცენტის ერთიანად გადახდის ვალდებულება ხელშეკრულების ნაადრევად შეწყვეტისას

გრძელვადიანი სასყიდლიანი ურთიერთობების დროს, თუ ეს სასყიდელი გათვალისწინებულია კონკრეტული პერიოდისათვის (მაგ., დარი-

ცხული პროცენტი სესხის შემთხვევაში), ამ ურთიერთობის ნაადრევად დასრულების შემთხვევაშიც ეს სარგებელი განვლილი პერიოდისათვის, რა თქმა უნდა, გადასახდელია. მაგალითად, თუ ქირავნობის მხარეები შეათანხმებენ თვიურ ქირას 1000 ლარის ოდენობით, იმ დათქმით, რომ პირველი 1 წლის ქირის გადახდა მოხდებოდა ქირავნობის 10 წლიანი ვადის დასრულების შემდეგ, მაგრამ ქირავნობა, მოშლის შედეგად, დასრულდა 3 წელიწადში, რა თქმა უნდა, ეს პირველი წლის ქირა დამქირავებელმა ჩვეულებრივად უნდა გადაიხადოს. ეს პირდაპირ გამომდინარეობს ამ ხელშეკრულების სასყიდლიანობის პრინციპიდან. ზუსტად ეს შემთხვევა სახეზე მოცემულ საქმეში – მსესხებელი, სესხის ურთიერთობის 2020 წელს ნაადრევად დამთავრების გამო, ვერ გათავისუფლდება უკვე 2018-2019 წლებში დარიცხული გრეის-პროცენტის გადახდის ვალდებულებისაგან.

1. წინსწრებით დაფარვის პირობა მოიცავს ასევე გრეის-პროცენტის დაუყოვნებლივ გადახდასაც

ის ფაქტი, რომ, პროცენტიანი სესხის ხელშეკრულების წინსწრებით გადახდის მეშვეობით ნაადრევად შეწყვეტისას, დარიცხული პროცენტის გადახდის ვალდებულება დაუყოვნებლივ ხდება ვადამოსული, პირდაპირ გამომდინარეობს შეწყვეტის ამ ფორმის არსიდან, თუმცა მოცემულ შემთხვევაში ის, ამის გარდა, თავად ხელშეკრულებაში იყო ცალსახად დაფიქსირებული.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, სესხზე გრეის-პროცენტის დარიცხვა ხდებოდა თავიდანვე. აქედან გამომდინარეობს, რომ 2020 წელს წინსწრებით გადახდის მეშვეობით ხელშეკრულების შეწყვეტის მომენტისათვის გადასახდელი იყო,

ძირ თანხასა და სხვა საკომისიოებთან ერთად, ასევე ეს პროცენტიც. 10.07.2020-ში მსესხებელმა განუცხადა ბანკს სესხის თანხის წინსწრებით დაფარვის შესახებ, თუმცა, არ აპირებდა რა გრეისის გადახდას, ბანკმა მისი გადახდა არ მიიღო. ამის შემდეგ მსესხებელმა მოახდინა, გრეის-პროცენტების გარეშე, დარჩენილი ნაწილის დეპონირება.

სესხის წინსწრებით დაფარვის უფლება სამართლებრივად შეიძლება კონციპირებული იყოს, როგორც სესხის ცალმხრივად მოშლის უფლება,¹⁴ ან ეს მოშლის უფლება შეიძლება გამორიცხული იყოს და ხელშეკრულების ნაადრევად დამთავრება მხოლოდ მსესხებელსა და ბანკს შორის გაუქმების ხელშეკრულების დადებით იყოს შესაძლებელი¹⁵. ცალმხრივი მოშლის გამორიცხვის პირობა ნამდვილია, თუ ბანკსა და მსესხებელს შორის მყარი საპროცენტო განაკვეთია შეთანხმებული და წარმოადგენს „სასყიდელს“ ამ მყარი პროცენტისათვის^{16,17} მოცემულ შემთხვევაში სწორედ ეს მყარი პროცენტი იყო შეთანხმებული და ცალმხრივი მოშლის უფლებაც გამორიცხული იყო, ბანკსა და მსესხებელს შორის გენერალური საკრედიტო ხაზის შესახებ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების 3.1.4.2 პუნქტით, სადაც აღნიშნული იყო, რომ წინსწრებით დაფარვა ბანკის მხრიდან თანხმობას საჭიროებდა^{18,19} ანუ, ამგვარად, მოცემული სესხის ურთიერთობის შეწყვეტა წინსწრებით გადახდის პირობის გააქტიურებით, შესაძლებელი იყო მხოლოდ მსესხებელსა და ბანკს შორის შეთანხმებით (გაუქმების ხელშეკრულება), თუმცა ეს შეთანხმება აქ სახეზეა, რადგან 10.07.2020-ში მსესხებლის მიერ გაკეთებულ შეთავაზებას ბანკმა თანხმობით უპასუხა. ის ფაქტი, რომ მსესხებელსა და ბანკს განსხვავებული წარმოდგენა ჰქონდათ იმ თანხასთან დაკავშირებით, რომელიც იქნებოდა ამ შემთხვევაში ბა-

¹⁴ Knops, in: Derleder/Knops/Bamberger (ზემოთ სქ. 2), § 14 Rn. 1 ff. (419).

¹⁵ Weber, Das Vorfälligkeitsentgelt bei vorzeitiger Rückzahlung eines Hypothekendarlehens, NJW 1995, 2952.

¹⁶ Weber, NJW 1995 (ზემოთ სქ. 16), 2951.

¹⁷ argumentum ex სკ-ის 871 I მუხლი.

¹⁸ „კლიენტის მიერ ბანკის მიმართ წარდგენილი ზეპირი ან წერილობითი განცხადების საფუძველზე მხარეთა

შეთანხმებით კრედიტის თანხა და საპროცენტო სარგებელი შეიძლება წინსწრებით დაიფაროს გრაფიკით გათვალისწინებულ ვადებზე ადრეც“.

¹⁹ ამ გენერალური საკრედიტო ხაზის სტანდარტულ პირობებში (მე-9 პუნქტი), კრედიტის აღების შემდეგ კლიენტის მხრიდან ხელშეკრულების ცალმხრივი მოშლის უფლება დაფიქსირებული არ არის. დაფიქსირებულია, მხოლოდ ბანკთან შეთანხმებით შეწყვეტის უფლება.

ნკისათვის გადასახდელი, შეთანხმების ნამდვილობას ხელს არ უშლის, რადგან მხარეთა ნების გამოხატვიდან არ იკითხება, რომ ერთმა ან მეორემ ეს (გადასახდელი თანხის ოდენობის მათ წარმოდგენებთან შესაბამისობა) პირობად დაადო ამ გაუქმების ხელშეკრულებას და მხოლოდ ამ შემთხვევაში სურდათ მისი ნამდვილობა. ამგვარად, მსესხებლის შეთავაზებაზე ბანკის თანხმობით, მხარეთა შორის დაიდო გაუქმების ხელშეკრულება, რომელმაც დაამთავრა არსებული სესხი და გადაიყვანა ის წინსწრებით დაფარვის რეჟიმში. ამ შეთანხმების ძალით, მსესხებელს დაეკისრა ვალდებულება, შესაბამის საკომისიოებთან და მონარჩენ ძირ თანხასთან ერთად, გადაეხდა ამ მომენტისათვის უკვე დარიცხული და დაუფარავი პროცენტები. ეს პირობა გენერალური საკრედიტო ხაზის სტანდარტული პირობების იმავე 3.1.4.2 პუნქტშია ცალსახად განერილი – „... მხარეთა შეთანხმებით კრედიტის თანხა და საპროცენტო სარგებელი შეიძლება წინსწრებით დაიფაროს ...“. ამასვე ადასტურებს ამ გენერალური საკრედიტო ხაზის 9.6 პუნქტი²⁰.

ანუ, მართალია, სესხის წინსწრებით გადახდისას მსესხებელი თავისუფლდება შემდგომ პერიოდში დასარიცხი პროცენტების გადახდის ვალდებულებისაგან, თუმცა ეს არ ეხება უკვე დარიცხულ პროცენტებს. უკვე დარიცხული პროცენტების გადახდა უნდა მოხდეს ნებისმიერ შემთხვევაში, დამოუკიდებლად იმისა, ხელშეკრულება გეგმაზომიერად წყდება თუ ნაადრევად. ეს თავისთავად ცხადი პირობა მხარეთა მიერ დადებულ ხელშეკრულებაში დამატებით

კიდევ ექსპლიციტურად იყო დაფიქსირებული, რაც ნიშნავს იმას, რომ 2018-2020 წლისათვის დარიცხული 16% პროცენტი, რომლის გადახდის გადაწვევის შეთანხმებაც გაუქმდა სესხის გაუქმებასთან ერთად, ავტომატურად გახდა ამ გაუქმების მომენტისათვის ვადამოსული (სკ-ის 626 I მუხლი).

2. დანართი № 13 – ერთიანად გადახდის პირობის განსაზღვრა სკ-ის 325-ე მუხლის მიხედვით

რაც შეეხება დანართ № 13-ს: მოპასუხის მტკიცებით, ეს დანართი არ გამხდარა ხელშეკრულების ნაწილი, სტანდარტული პირობების ფორმით, და შესაბამისად პირობა (2.12)²¹, რომლის მიხედვითაც, ბანკს ჰქონდა წინსწრებით დაფარვის შემთხვევაში სესხზე საშელავათო პერიოდის განმავლობაში დარიცხული პროცენტების ერთიანად მოთხოვნის უფლება, ასევე არ იყო სამართლებრივი ძალის მქონე. მოპასუხის ამ მტკიცების პირველი ნაწილი სწორია, ხოლო მეორე არასწორი. დანართ № 13-ში დაფიქსირებული პირობები, სავარაუდოდ, მართლაც არ გახდა ხელშეკრულების თავდაპირველი შინაარსის ნაწილი სტანდარტული პირობების ფორმით, თუმცა ეს არ ცვლის იმას, რომ ის გახდა ხელშეკრულების ნაწილი ბანკის მიერ მისთვის ხელშეკრულებით მინიჭებული უფლების გამოყენების შედეგად, რომელიც, სკ-ის 325-ე მუხლის შესაბამისად, ითვალისწინებდა მეორე მხარის მიერ განსახორციელებელი შესრულების

²⁰ „ხელშეკრულების ან/და მასთან დაკავშირებული სხვა ხელშეკრულებ(ებ)ის სრულად ან ნაწილობრივ შეწყვეტა არ ათავისუფლებს კლიენტს ხელშეკრულებით ან/და მასთან დაკავშირებული სხვა ხელშეკრულებ(ებ)ით ნაკისრი ან/და კანონმდებლობით დადგენილი ვალდებულებების სრულად და ჯეროვნად შესრულებისაგან (მათ შორის, კრედიტის, საკრედიტო ხაზის, ოვერდრაფტის ან/და სხვა მსგავსი დავალიანების, დარიცხული საპროცენტო სარგებლის (მათ შორის, როგორც მიუღებელი სარგებლის), საკომისიოს, პირგასამტეხლოს, აგრეთვე ნებისმიერი სახის სხვა დავალიანების გადახდისაგან) ამგვარი ვალდებულების იძულებითი ან ნებაყოფლობითი შესრულების მომენტამდე.“

²¹ „იმ შემთხვევაში, თუ კლიენტი სარგებლობს საშელავათო პერიოდით საპროცენტო სარგებლის გადახდისთვის, აღნიშნული საშელავათო პერიოდის განმავლობაში კრედიტის თანხაზე დარიცხული საპროცენტო სარგებელი გადანაწილდება კრედიტის დარჩენილ ვადაზე და კლიენტის მიერ გადაიხდება გრაფიკის შესაბამისად, სხვა გადასახდელებთან ერთად. ამასთან, კლიენტის მიერ კრედიტის ვადამდე სრულად ან ნაწილობრივ დაფარვის შემთხვევაში/დროს, იგი ვალდებულია სრულად დაფაროს, მათ შორის საშელავათო პერიოდის განმავლობაში კრედიტის თანხაზე დარიცხული გადაუხდელი საპროცენტო სარგებელიც.“

დაკონკრეტების/განსაზღვრის შესაძლებლობას.

თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დანართი № 13-ის სკ-ის 325-ე მუხლის გაგებით განმარტება მხოლოდ სარეზერვო არგუმენტაციად შეიძლება გამოადგეს ბანკს, რადგან დარიცხული გრეის-პროცენტის ერთიანად გადახდის ვალდებულება წინსწრებით დაფარვის შემთხვევაში, როგორც წინა თავში იქნა ნახსენები, უკვე ისედაც ცალსახად არის დაფიქსირებული გენერალური საკრედიტო ხაზის ხელშეკრულებაში და, გარდა ამისა, ეს თავისთავად გამომდინარეობს, წინსწრებით გადახდის ფორმით სესხის შეწყვეტის შეთანხმებიდან.

რაც შეეხება დანართ № 13-ს, ეს დანართი უნდა იქნეს გაგებული, როგორც ვალდებულების შესრულების მოდალიტეტის დაკონკრეტება სკ-ის 325-ე მუხლის მიხედვით – ვალდებულების პირობების განსაზღვრა. სწორედ ასეთ გრძელვადიან ურთიერთობებში, როგორც არის, სესხი ან შრომითი ურთიერთობა, ყველაფერი წინასწარ გათვლილი ვერ იქნება. როგორც დამსაქმებელს აქვს უფლება მიუთითოს დასაქმებულს, თუ კონკრეტულად რა უნდა გააკეთოს მოცემულ მომენტში, ამ შემთხვევაშიც იგივე წესი მოქმედებს: ამ სესხის ყოველგვარი განმარტებიდან გამომდინარეობდა, რომ ეს პროცენტი უკვე 2018-2020 წლებში იყო დარიცხული და მისი გადახდის მოდუსის დაკონკრეტება მოხდა ბანკის მიერ ცალმხრივად, 325-ე მუხლის მიხედვით ნების გამოხატვის საფუძველზე. ამ დაკონკრეტების საფუძველს წარმოადგენდა გენერალური საკრედიტო ხაზის ხელშეკრულების 9.5.2.2 პუნქტი, რომლის მიხედვითაც, ბანკს უფლება აქვს: „... ხელშეკრულების ან/და მასთან დაკავშირებული სხვა ხელშეკრულებ(ებ)ის შეწყვეტის შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების საფუძველზე მოსთხოვოს კლიენტს ფინანსური ვალდებულებების ვადამდე შესრულება (მათ შორის, კრედიტის, საკრედიტო ხაზის, ოვერდრაფტის ან/და სხვა მსგავსი დავალიანების თანხის, მათზე დარიცხული საპროცენტო სარგებლის (მათ შორის, როგორც მიუღებელი სარგებლის), საკომისიოსა და პირგასამტეხლოს, აგრეთვე ნებისმიერი სხვა სახის დავალიანების ჩათვლით), რა შემთხვევაშიც ვალდებულების წინსწრებით

შესრულების ან/და სხვა საფინანსო ორგანიზაციებიდან რეფინანსირებისათვის კლიენტს არ ეკისრება რაიმე დამატებითი გადასახდელის გადახდა.“ სწორედ ეს პირობა, რომელიც მოთავსებულია „ხელშეკრულების შეწყვეტის“ თავის ქვეშ და არა 10.2 პუნქტი და მისი ქვეპუნქტები (რომლებიც ხელშეკრულებაში ცვლილების შეტანას ეხება) არის დამატებითი სამართლებრივი საფუძველი ბანკის მიერ ამ თანხის მოთხოვნისათვის. სკ-ის 325-ე მუხლით გათვალისწინებული უფლების გამოყენება არ წარმოადგენს ხელშეკრულებაში ცვლილების შეტანას, მის მოდიფიცირებას, არამედ მხოლოდ უკვე ზოგადად დადგენილი ვალდებულების დაკონკრეტებაა. ამიტომაც, პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ ფართოდ გაშლილი მსჯელობა, იყო თუ არა აქ სახეზე ბანკის მიერ ხელშეკრულებაში ცვლილების შეტანის წინაპირობები, სრულებით უსაგნოა – დანართი № 13 წარმოადგენდა მსესხებლის ვალდებულების დაკონკრეტებას და არა თავიდან დაწესებას და მისი საფუძველი იყო გენერალური საკრედიტო ხაზის ხელშეკრულების 9.5.2.2 პუნქტი, რომლის წინაპირობებიც აქ ერთმნიშვნელოვნად სახეზეა.

VI. პირგასამტეხლოს გადახდა და პროცესუალური საკითხი

გამომდინარე იქიდან, რომ, როგორც ზემოთ აღინიშნა, წინსწრებით გადახდის გამო სესხის დასრულების შემთხვევაში, ძირითადი თანხისა და საკომისიოების გარდა, დაუყოვნებლივ ვადამოსული და გადასახდელი იყო ასევე გრეის-პროცენტები სრული ოდენობით და მსესხებელმა ისინი არ დაფარა, ეს წარმოადგენს ვალდებულების დარღვევას და მან უნდა გადაიხადოს ამისათვის შესაბამისი, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული, პირგასამტეხლო.

რაც შეეხება პროცესუალურ მხარეს, ხელშეკრულების განმარტება არის არა ფაქტის, არამედ სამართლებრივი კვალიფიკაციის საკითხი. ყველა ის მითითება და მტკიცებულება, რომელიც საჭიროა ამ განმარტებისათვის საქმეში მოიპოვება და მხარეებს განხორციელებული აქვთ. პირველი ინსტანციის სასამართლომ თა-

ვად დაადგინა, რომ არსებობდა „გრეის-პერიოდი“, თუმცა არასწორი სამართლებრივი შინაარსი ჩადო მასში. პირველი ინსტანციის მიერ გაკეთებული მცდარი განმარტების შეცვლა თავისუფლად შეუძლია სააპელაციო სასამართლოს და ამისთვის არ საჭიროებს დამატებით ფაქტებზე მითითებას ან მტკიცებულების წარდგენას მხარეებისაგან.

ფლად შეუძლია სააპელაციო სასამართლოს და ამისთვის არ საჭიროებს დამატებით ფაქტებზე მითითებას ან მტკიცებულების წარდგენას მხარეებისაგან.